

MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÖZ YETERLİKLERİNİN YORDAYICISI OLARAK İNSANİ DEĞERLER

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ercan YILMAZ¹, Burak GÜNER², Nuri CANER³

1 Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, ercanyilmaz70@gmail.com, ORCID: 0000- 0003- 4702- 1688.

2 Uzm., MEB, burakguner55@gmail.com, ORCID: 0000- 0002- 1734- 987X.

3 Uzm., MEB, nuri-caner@hotmail.com, ORCID: 0000- 0002- 4455- 2179.

Geliş Tarihi: 17.05.2021 Kabul Tarihi: 19.03.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.938186

Öz: Bu araştırmanın amacı meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin öz-yeterliklerini yordama gücünü belirlemektir. Araştırmanın örneklemini meslek lisesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için nicel araştırma modellerinden biri olan korelasyonel desen kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri meslek lisesi öğrencilerinin insani değer düzeyleri, bağımlı değişken ise meslek lisesi öğrencilerinin öz yeterlikleridir. Araştırma örneklemine dâhil edilen öğrenci sayısı 626'dır. Öğrencilerden toplanan veriler normal dağılım gösterdiği için çalışma parametrik testler ile sınıanmıştır. Veri setinin analizinde meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterlik ve insani değerleri arasındaki ilişki Pearson Moment Çarpım Korelasyon Katsayısı ile test edilmiştir. Araştırmada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordayıcılığı çoklu regresyon ile test edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterlikleri ile insani değerleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir araştırma bulgusunda ise meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin öz-yeterliklerini yordadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: öz-yeterlik, insani değerler, değerler, meslek lisesi, öğrenciler

HUMANITARIAN VALUES AS PREDICTORS OF SELF-EFFICACY OF VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS

Abstract:

The aim of this study is to determine the power of humanitarian values of vocational school students to predict their self-efficacy. The research group of the study is the students studying in vocational schools. In this study, the correlational design included in the quantitative research model was used to reveal the relationship between variables. The independent variables of the research are the humanitarian value levels of vocational high school students; the dependent variable is the self-efficacy of vocational high school students. The number of students included in the sample is 626. Parametric tests were used as the data collected from students showed a normal distribution. In the analysis of the data set, the relationship between the self-efficacy and humanitarian values of vocational high school students was tested with the Pearson Product Moment Correlation Coefficient. In the study, the predictability of the independent variables on the dependent variable was tested by multiple regression. The findings of the study indicate a significant relationship between the self-efficacy of vocational school students and their humanitarian values. Another finding of the study shows that the humanitarian values of vocational school students predict their self-efficacy.

Keywords: self- efficacy, humanitarian values, values, vocational school, students

Giriş

Eğitim sürecinde bilişsel olmayan bazı becerilerin, öğrencilerin başarıları ve gelişimleri üzerindeki etkilerini araştırmak önemli hâle gelmeye başlamıştır. Bu becerilerden birisi de öğrencilerin öz-yeterlik algılarıdır. Öz-yeterlik, öğrencilerin öğrenme için gerekli görevleri yerine getirme yeteneklerine yönelik sahip oldukları inançları olarak ifade edilir. Öz-yeterliği yüksek olan öğrenciler; daha uzun süre sebat gösterir, öğrenme sürecinde daha derin anlam arar, kaygı seviyesi daha düşük ve okulda daha fazla başarılı olurlar (Multon, Brown ve Lent, 1991 akt. Joét, Usher ve Bressoux, 2011).

Eğitim gündeminin en tartışılan konularından biri, meslek eğitiminin niceliğinin ve niteliğinin artırılmasıdır (Yüksek Öğretim Kurumu, 2021; T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014; 4. Demokratik Eğitim Kurultayı Raporu, 2004). Meslek eğitiminin niteliğinin artırılmasında önemli etkenlerden birinin ise öğrencilerin öz-yeterlik algıları olduğu değerlendirilebilir. Bu yargıyı, yapılan birçok çalışma desteklemektedir. Top, Çolakoğlu ve Dilek (2012) meslek lisesi öğrencilerine yönelik yaptıkları çalışmada, öz-yeterlikleri

yüksek olan öğrencilerin özgüvenlerinin daha yüksek ve bu durumun gelecekteki başarılarında belirleyici olduğunu bulmuştur. Trisnawati (2017), yaptığı mesleki eğitimde, gelecekte verimli olabilmesi için bireylerin özyeterliliği yüksek ve benlik kavramının farkında olarak yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hong, Zhang, Ye ve Ye (2021) yaptıkları çalışmada meslek lisesi öğrencilerinin staj yapma, okula bağlılık, öğrenmede ısrarcı olma değişkenlerini özyeterliliğin etkilediğini bulmuşlardır. Hasanah, Alizamar, Marjohan ve Engkizar (2019) tarafından meslek yüksekokulu öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada ise öz-yeterliliğin öğrencilerin motivasyonları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu bulunmuş ve bu çalışmada öz-yeterliliğin, öğrencilerin yeteneklerinin ve başarılarının farkında olmasını sağlayarak gerçekleştirdiği işi, özgüvenli bir şekilde tamamladıklarını sağladığı gözlemlenmiştir. Honicke ve Broadbent (2016); Schöber, Schütte, Köller, McElvany ve Gebauer, (2018) özyeterliliğin akademik başarı üzerinde çok güçlü etkisi olduğunu belirtmektedirler. Olivier, Archambault, De Clercq ve Galand (2018); Bahar (2019) öğrencilerin özyeterliliklerinin akademik başarılarında etkili olduğunu bulmuşlardır. Xing ve Rojewski (2018) gerçekleştirdiği araştırmada, meslek lisesi öğrencilerinin mesleki kariyerlerine karar verme sürecindeki öz-yeterlilikleri, ülkenin kalkınmasında önemli bir yeri olduğunu bulmuştur. Yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı gibi meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterlilikleri, yaşam ve akademik alanlarındaki değişkenleri etkileyebilmektedir.

Özyeterliliğin, öğrencilerin farklı değişkenleri ile çalışıldığı görülmektedir. Bai ve Wang (2020), ilkökul öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmada özyeterliliğin, öz-düzenlemeli öğrenmenin bir yordayıcısı olduğunu belirlemişlerdir. Brunette, Pollack, Forsyth, Hoyt, Babij, Thomas ve Coy (2020) öğrencilerin geliştirilebilir zekâyâ müdahale edebilmelerinin girişimcilik özyeterliliklerini olumlu yönde etkilediğini ve girişimcilik özyeterliliğin de öğrencilerin akademik ve kariyer süreçlerinde de pozitif katkısının olduğunu bulmuşlardır. Mesleki girişimcilik eğitim programı ve girişimcilik özyeterliliği ile ilişkili yapılan bir araştırmada, mesleki girişimcilik eğitim programına dahil olan öğrencilerin girişimcilik özyeterliliklerinin daha yüksek olduğunu sonucuna ulaşılmıştır (Maritz ve Brown, 2013). Penn ve Lent (2019) tarafından lisans öğrencileri üzerine yapılan çalışmada ise kariyer ve karar verme özyeterliliğinin, öğrencilerin dışa dönüklük ve vicdanlılık ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayllo'n, Alsina ve Colomer (2019) lisans öğrencilerinin öz-yeterliliklerinin, akademik alanlarda başarılı olma yeteneklerine karşı güvenin sağlanmasında etkili olduğunu belirtmiştir. Zwart, Norozi, Van Luit, Goei ve Nieuwenhuise (2020) tarafından sağlık meslek lisesi öğrencileri ile yapılan çalışmada, farklı koşulların ve özyeterliliğin arasında ilişki olduğunu ve dijital öğrenme ortamlarındaki öğrencilerin yüzyüze öğrenme ortamlarına göre daha düşük özyeterliliğe sahip olduğunu bulmuşlardır. Simamora, Saragih ve Hasratuddin (2019) rehberli keşfederek öğrenme materyallerinin öğrencilerin özyeterliliklerini geliştirdiğini tespit etmişlerdir. Wan (2019), öğrencilerin fen öğrenimi üzerinde özyeterliliğin etkisini araştırmış ve özyeterlilik ile fen bilimi öğrenimi arasında pozitif ilişki bulmuştur. Falco ve Summers (2019) ergen kızların kariyer özyeterliliğini incelemek üzere

yaptıkları deneysel çalışmada, verilen eğitimler sonrası ergen kızların özyeterliğinde yüksek seviyede artış bulunmuştur. Son olarak Rafiola, Setyosari, Radjah ve Ramli (2020) yaptıkları çalışmada lise öğrencilerinin özyeterliklerinin akademik başarısına çok önemli bir düzeyde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterliklerini etkileyen birçok değişken vardır. Bunlardan birinin de onların değerleri olduğu düşünülebilir (Türkan ve Kaya, 2019; Doğan ve Barış, 2010). Metli'ye (2017) göre de değerler, daha çok duyuşsal bir özelliktir. Metli (2017) ve Akbaş (2008) göre değerlerin, duyuşsal özellik olduğunu belirtmektedirler. Bireyler, değerleri sayesinde çevresel faktörlere, durumlara ve davranışlara karşı tavır sergilerler. Bireylerin değerleri vasıtasıyla sergilediği bu tavrın, sahip olduğu öz-yeterliklerin açıklayıcılarından biri olduğu varsayılabılır. Chrevulath'ın (2017) belirttiği gibi öz-yeterlik ile insani değerler arasında yakın ilişki vardır. Alan yazında genellikle öz-yeterlik ve insani değerlerin ilişkisi üzerine yapılan çalışmaların daha çok ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirildiğine ulaşılmıştır (Oral ve Dilmaç, 2015; Türkan ve Kaya, 2019; Tentama, Merdiaty ve Subardjo, 2019; Chiesa, Massei ve Guglielmi, 2016; Gushue, Clarke, Pantzer ve Scanlan, 2006; Betz, 2000). Meslek lisesi öğrencilerinin toplumların vasıflı işgücü ihtiyacının tedarikini sağlamaktadır (Xing ve Rojewski, 2018). Meslek lisesinden mezun olan öğrencilerin hem üniversiteyi kazanma oranlarının düşük olması (Demir, 2018) hem de mezun olduğu alanda çalışmayı tercih etmediği belirtilmektedir (Kahraman ve Türkan, 2022). Bu durumun nedeni onların kendine yönelik özyeterlik algıları ve bu algıyı etkileyecek insani değerleri olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın örneklemini meslek lisesi öğrencileri oluşturmuştur. Ayrıca ulusal literatürde genel lise öğrencilerinin özyeterlikleri ve değerleri üzerine yapılan çalışmalara rastlanırken; meslek lisesi öğrencilerinin özyeterlikleri ve insani değerleri alanında bir çalışmaya araştırmacılar tarafından rastlanılmadığı için bu örneklemin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin öz yeterliklerini yordayıcılığını araştırmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri ile özyeterlikleri ne düzeydedir?

1- Meslek lisesi öğrencilerinin öz yeterlikleri ile insani değerleri arasında ilişki var mıdır?

2- Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterlik alt boyutlarının (akademik öz yeterlilik, sosyal öz yeterlik, duygusal öz yeterlik) yordayıcısı mıdır?

3- Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz yeterliklerinin yordayıcısı mıdır?

Kuramsal Altyapı

Öz-yeterlilik

Öz-yeterlik; literatürde insanların yaşamlarında bir işi başaracaklarına ve belirli görevleri yerine getirebilmelerine yönelik inançları olarak tanımlanmaktadır (Camb-

ridge Online, 2021). Ayrıca öz-yeterlik, bireyin inançları, çabaları ve becerileri doğrultusunda bir işi yapabileceklerine yönelik yargısı olarak tanımlanmaktadır (Kartopu, 2016). Bandura (1977) tarafından ise öz yeterlik, bireylerin başarılarını gerçekleştirebilme yetenekleri ve inançları ile ilişkisi olarak tanımlanmaktadır.

Öz-yeterlik, bireylerin yaşamlarında önemli bir etkiye sahiptir. Bandura (1986 akt. Earley, 1994), öz-yeterliğin öncelikle kişinin çabasını ve ısrar performansını artırdığını belirtmiştir. Yani öz-yeterliği yüksek olan bir birey, öz-yeterliği düşük olan bir bireyden daha çok ve daha uzun süre çalışır (Wood ve Bandura, 1989). İnsanların yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde kontrol kapasiteleri yani öz-yeterlik inançlarının, bireylerin kişilik işleyişi üzerinde bir etkiye sahip olduğu iddia edilmiştir (Bandura, 1997). Örneğin Pajares, Johnson ve Usher'a göre (2007), öz-yeterlik inancı bireylerin motivasyonlarının, iyi oluşlarının ve kişisel başarılarının açıklayıcısıdır. Bunun nedeni, bireylerin gerçekleştirdikleri eylemlerin beledikleri sonuçlara ulaşabileceğine inanmadıkları sürece, karşılaştıkları zorluklar ve problemler karşısında eyleme geçmelerinde ve sebat etmelerinde yetersiz kalmalarıdır. Bireyler için olumlu ve güçlü bir tutum olarak değerlendirilebilen öz-yeterlik, bireylerin yaşamsal faaliyetlerini ve bilişsel süreçlerini doğrudan etkilemektedir (Mert, Duman ve Kahraman, 2019). Çünkü, öz-yeterlik; bireylerin bir şeyi başarabilmek ve gerçekleştirebilmek adına ihtiyaç duydukları bilişsel, duygusal, sosyal ve davranışsal becerilerini hayata geçirmelerini sağlar (Oral ve Dilmaç, 2015).

Öz-yeterlik kavramının genelde üç farklı ölçüde değerlendirildiği görülmektedir. Bunlar: öz-yeterlik düzeyi, öz-yeterlik gücü ve öz-yeterliğin genellenebilirliğidir. Öz-yeterlik düzeyi, bireylerin bir işi yapma esnasında karşılaşılabilecekleri zorlukların ve sorunların büyüklüğünün derecesini gösterir. Öz-yeterlik gücü, bireylerin karşılaşılabilecekleri zorluklara rağmen yılmadan çaba göstermeye ve başarılı olmaya olan inancıdır. Öz-yeterliğin genellenebilirliği, beklentilerin farklı durumlara ne derece yansıtılabileceğini gösterir (Bandura, 1997 akt. Arseven, 2016; Zimmerman, 2000).

Öz-yeterlik alt boyutlarıyla incelendiğinde bireyler ve öğrenciler için önem arz ettiği dikkat çekmektedir. Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) öğretmenlerin özyeterliliğini, öğrenci katılımına yönelik öz-yeterlik, öğretim stratejilerine yönelik öz-yeterlik ve sınıf yönetimine yönelik öz-yeterlik olmak üzere üç alt boyutta değerlendirmiştir. Biasutti ve Concina'da (2018) öğretmenlerin özyeterliliğini öğrencilere eşit davranma, her dersin amaçlarının netleştirilmesi, öğrencilerin geliştirebileceği belirli yollar önerme alt boyutlarıyla değerlendirmiştir. Yıldırım ve İlhan (2010) ise genel özyeterliliği başlama, yılmama, sürdürme çabası/ ısrarlı olmak üzere üç faktörde incelemiştir. Telef'e (2011) göre özyeterliliği akademik, sosyal ve duygusal özyeterlik oluşturmaktadır.

Akademik özyeterlik: Honicke ve Broadbent (2016) akademik özyeterliliği, bireye verilen veya belirli bir görevde başarılı olabilme algısı olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin eğitim-öğretim alanında bir şeyleri başarabilmelerine ve gerçekleştire-

bilmelerine yönelik geliştirdikleri güvendir (Schunk, 1985 akt. Yalnız, 2014). Drago, Rheinheimer ve Detweiler (2018) akademik özyeterliğin öğrencilerin sınıf puan ortalamaları üzerinde etkisi olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin akademik öz-yeterlik düzeylerinin yüksek olması durumunda kendilerini akademik ortama daha kolay entegre edebilecekleri ve daha yüksek öz-yeterlik düzeyine sahip öğrenciler ise akademik açıdan akranlarına yardımcı olabileceklerine inandıkları için diğer öğrencilerin akademik destek için kendilerine yönelmeleri gerektiği beklentisine girebilmektedir (Zander, Brouwer, Jansen, Crayen ve Hannover, 2018). Zimmerman (1995) akademik öz-yeterliğin benzersiz olarak belirttiği birtakım özelliklerini şöyle sıralamaktadır. Zimmerman'a (1995) göre özyeterlik öğrencilerin kendilerinin kim olduklarını ya da kendileri hakkında ne hissettiklerini değil, verilen görevler neticesinde bu görevleri becerilme yetenekleri olarak değerlendirir. Bir diğer özelliği ise öz-yeterlik farklı işlevsel alanlarla ilgili olduğu için, öğrencilerin becerilerin gerçekleştirilmesini sağlayabilir ya da engel olabilir.

Sosyal özyeterlik: Bireyin diğer bireylerle iletişim kurabilmesi, ilişki kurabilmesi ve bu iletişimi, ilişkiyi sürdürebilmesi için sosyal alanda etkileşime girme becerisine olan güveni olarak tanımlanmaktadır (Smith ve Betz, 2000 akt. Ahmad, Yasien ve Ahmad, 2014). Blumberg, Carle, O'Connor, Moore ve Lippman (2008) ise sosyal öz-yeterliği, bireyin diğer kişilerle iyi geçinebilmesi, anlaşabilmesi ve onaylanması için birtakım beceri olarak tanımlamaktadır. Bu beceriler ise, bireyin diğer kişilerin duygu ve fikirlerinin algılanması, toplumsal kurallar vb. bilişsel yeteneklere dayanmaktadır. Ek olarak bu davranış ve becerilerin bireylerin birbirleriyle iletişim kurma, kibar olma, düşünceli olma, alçakgönüllü olma ve diğer bireylerin davranışlarını etkilemek için kullanılan sosyal teknikleri sergileme yeteneği olarak kabul edilir. Akın ve Başören' de (2015) sosyal öz yeterliğin, toplumsal ilişkiler, başarı, sorunlarla yüzleşme ve baş edebilme vb. davranışların üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Ulutaş (2016) sosyal öz yeterliği bireyin toplumsal alanda sahip olduğu özgüven olarak nitelendirmiştir. Sosyal özyeterliğin öğrenciler üzerindeki etkilerine bakıldığında ise Datu, Ping Wong ve Rubie- Davies (2021) yaptıkları çalışmada başkalarına karşılı saygılı ve nazik olmanın öğrencilerin sosyal özyeterliklerine katkısı olduğunu, bu durumda kişinin kendine olan güveninin ve kişilerarasında daha düzgün ilişkiler ve iletişim kurabilmesine yardımcı olduğunu bulmuştur. Carmeli, Peng ve Schaubroeck (2020) sosyal özyeterliği düşük olan öğrencilerin akademik alanda da başarılı olabileceğini belirtmişlerdir. Dunbar, Dingel, Dame, Winchip ve Petzold (2018) yaptıkları çalışmada öğrencilerin sosyal özyeterlik düzeylerinin notlarını pozitif yönde etkilediğini ve sosyal özyeterliği yüksek olan öğrencilerin takipçi konumundan ziyade daha çok lider konumunda olduğunu bulmuşlardır.

Duygusal özyeterlik: Wallace ve Alden'e (1997 akt. Ulutaş, 2016) göre insanların duygusal işlevselliğini yani duygusal açıdan farkındalık, duyguları yönetme ve gerekli biçimde düzenleme, empati vb. yeteneklerini kullanabilmesidir. Duygusal

öz-yeterlik kavramı bireylerin duygularıyla doğrudan bağlantılı içsel olarak algılanan yetenekler ve bu yeteneklerin değerlendirilip, geliştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Petrides vd. 2006 akt. Totan, İkiz ve Karaca, 2010). Alessandri, Perinelli, Longis, Schaufeli, Theodorou, Borgogni, Caprara ve Cinque'e (2018) göre temel anlamda duygusal özyeterlik, bireyin olumlu ve olumsuz duygularını yönetebilmesidir. Türk- Kurtça ve Kocatürk (2020) duygusal özyeterliği, diğer bireylerin duygularını anlama, algılama ve duyguların düzenlenmesi olarak tanımlamaktadırlar. Nowland ve Qualter (2020) yaptıkları çalışmada öğrencilerin duygusal özyeterlikleri yükseldikçe kaygı düzeylerinin ve endişelerinin düştüğünü; duygusal özyeterliğin ağırlıklı olduğu okul programlarında okul ve akran bağlılığını etkileyebileceğini belirtmektedirler. Demirtaş (2020) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin duygusal özyeterliğinin ruhsal iyi oluşları ile pozitif ilişkili olduğunu; duygusal özyeterliğin bilişsel esnekliği ve zihinsel iyi oluşu etkileyebileceğini bulunmuştur.

Değerler

Toplumsal olarak edinilen kültürel özellikler değer olarak adlandırılmaktadır. Değer kavramı, Türk Dil Kurumu (2021) tarafından "Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Değerler; kültürel grupları, toplumları ve bireyleri tanımlamak, süreç içerisindeki değişimi izlemek, tutum ve davranışların güdüsel temellerini açıklamak için kullanılır (Schwartz, 2012). Eğitim açısından değer ise bir varlığın toplumsal, ruhsal veya ahlaki yönden yararına olan bir nitelik olarak açıklanmıştır (Güçlü, 2015; Yıldırım, 2019). Yani değerler, bireylerin iyiyi, kötüyü ya da doğruyu, yanlış ayırt edebilmesini veya davranışlarını bu durumlara uygun şekilde sergilemesini sağlayan unsurlar olarak tanımlanabilir (Tulunay Ateş, 2017; Büyükyıldırım ve Dılmaç, 2015). Değerler kendi içinde araç ve yüksek değerler olarak ele alınmaktadır (Killoğlu, 1988 akt. Yılmaz, 2009). Yılmaz (2009) araç değerleri, bireye tüm yönlerden maddi değerler, yarar, hevesler, istekler, güç vb. değerleri oluştururken, yüksek değerler; bireyin idealleri ve insani değerler olarak da bilinen sevgi, saygı, dürüstlük gibi değerlerden oluşturmaktadır.

Schwartz (2005) alan yazında farklı anlamlara gelen değer kavramının temel özelliklerini şöyle sıralamaktadır (akt. Schwartz, 2007):

- Değerler, inançlardan doğrudan etkilenir. Etkilenen değerler ise duygular ile beslenir.
- Değerler, bireylerin eylemlerini harekete geçirmeleri ve gerçekleştirmeleri için motivasyon kaynağıdır. Çünkü değerler, insanlar için birer hedeftir (örneğin; yardımseverlik, sosyal düzen, adalet).
- Değerler, belirli eylem ve durumların üzerinde yer alır. Çünkü değerler, tutum ve normlar gibi sadece belirli durum ve eylemlerle sınırlı olmayıp daha geniş anlamlı bir kavramı ifade etmektedir.

- Değerler standartlar veya kriterler olarak hizmet eder. Değerler; eylemlerin, politikaların, kişilerin ve olayların seçimine veya değerlendirilmesine rehberlik eder. İnsanlar; değerler vasıtasıyla neyin iyi, neyin kötü, neyin meşru, neyin gayrimeşru olduğuna ve neyin yapmaya değer olup olmadığına karar verirler.

Değer kavramı, bireyin tutum ve davranışlarının bir sonucudur. Bunlar insani değerler olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma içinde yer alan sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, bağlılık, adil olma ve fedakârlık gibi değerler, insani değerler olarak tanımlanabilmektedir (Kuçuradi, 1995 akt. Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000; Akgül, 2013; Dilmaç, 2007; Chrevulath, 2017). Bu insani değerler, bireylerin kendisini ve başkalarını anlamalarını sağlar, bireyin başkalarıyla bir arada uyum hâlinde yaşamasına katkı sağlar (Chrevulath, 2017).

İnsani değerlerin önemi ise şu şekilde aktarılmaktadır:

- Tutumların ve davranışların anlaşılmasını sağlar,
- Çevremizdeki dünyayı algılamamızı ve algımızı etkiler,
- “Doğru ve Yanlış” kavramını temsil eder,
- İnsanları ve örgütü/toplumunu anlamayı sağlar (Vellore Institute of Technology, 2021).

İnsani değerler eğitim açısından incelendiğinde, özellikle öğrencilerin ergenlik dönemlerinde kimlik arayışında bulunmaları nedeniyle öğrencilerin kendilerine bir hayat felsefesi belirlemelerinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Kısaç ve Turan, 2015). Öğrencilerin hayata yönelik geliştirdikleri bu düşünceler, onların eğitim hayatlarındaki tüm süreçlerini, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal anlamda gelişimlerini etkileyebilir (Büyükyıldırım ve Dilmaç, 2015; Tulunay Ateş, 2017; Güçlü, 2015; Kavun, 2016). İnsani değerlerin toplumun içinde var olan her bireyi etkilemesine ve her birey için aynı derecede önem arz etmesine rağmen toplumlarda geleceği temsil eden gençlere insani değerlerin kazandırılmasının daha önemli olduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise insani değerlerin, öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini ve öz yeterliklerini etkilemesidir (Tep, Maneewan, Chuathong ve Easter, 2021).

İnsani değerler ve bu değerlerin alt değerleri çalışmanın değişkenlerinden birini oluşturmaktadır. Kulaksızoğlu ve Dilmaç (2000) göre insani değerler sevgi, hakikat, huzur, doğru davranış ve şiddetten kaçınmadan oluşan beş küresel değerden ve bu değerlerin alt kümelerinden oluşmaktadır. Sevgi değeri, bireylerin benimsemesi hoşgörülü olmasını, cömert olmasını, anlayışlı olmasını ve merhametli olmasını gerektirmektedir. Sevgi değerinin alt kümesi merhamet, dostluk, bağlılık, şefkat vb. değerlerden oluşmaktadır. Hakikat değeri, bireyin hayatı boyunca tutum ve davranışlarında doğruluktan, dürüstlükten ödün vermemesidir. Bu değerinin alt değerleri ise milli idrak, öz-değerlendirme, merak ve evrensel sevgiden değerlerden oluşmaktadır. Huzur değeri, bireyin doğal yaşamında duygularını kontrol edebilmesi ve yönetebilmesidir.

Birey duygusal açıdan dengeli ve huzurlu olmalıdır. Yani birey gerçekleştireceği eylemlerinde iç huzursuzluk yaşamayıp daha sakin davranış ve tutumlar sergiler. Huzur değerinin alt kümesi olarak mutluluk, sabır, neşe, sebatkarlık vb. değerlerden oluşmaktadır. Doğru davranış değeri, bu değer bireyin hem toplumsal hem de bireysel açıdan tutum ve davranışlarını, duygu ve düşüncelerini olumlu açılardan geliştirmesidir. Bu sayede birey kendisini ve ahlaki becerilerini olumlu yönde geliştirebilecektir. Bu değer alt değerleri cesaret, temizlik, sorumluluk, ahlak vb. olarak sıralanmaktadır. Şiddetten kaçınma değeri, Bireyin hayatı boyunca diğer tüm bireylerle ve canlılarla uyumlu bir biçimde yaşamını sürdürebilmesidir. Buradaki en önemli faktör birey sadece fiziksel açıdan değil fikir, tutum ve davranışsal olarak da anlayışlı ve uyumlu olmalıdır. Son olarak bu değer alt kümesini kardeşlik, vatandaşlık, iyimserlik vb. değerler oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ile toplanan verilerin değerlendirilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin öz yeterliliklerini yordayıcılığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için nicel araştırma modeli içinde yer alan korelasyonel desen kullanılmıştır (Creswell, 2013). Araştırmanın yordayıcı değişkenleri, meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, ölçüt değişkeni ise meslek lisesi öğrencilerinin öz yeterlilikleridir.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin Ankara şehir merkezinde bulunan meslek lisesinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu evrendeki öğrenci sayısı 70975'dir. Evrendeki nicel temsil gücünü sağlamak amacıyla aşamalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklemde olması gereken minimum kişi sayısı belirlenirken

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z\alpha}{(N-1) \cdot d^2}$$
 formülü kullanılmıştır (Özdamar, 2003).

Örnekleme formülüne dayalı hesaplar yapılırken evrendeki kişi sayısı (N)= 70975, evrenin standart sapması (σ)=7; $Z\alpha = 0.05$, için 1.96 değeri, kabul edilebilir hata düzeyi (d)=0,5 olarak kabul edilmiştir. Bu değerler kapsamında gerçekleştirilen hesaplamalar sonucunda örnekleme bulması gereken minimum kişi sayısı 384 olarak hesaplanmıştır. Evrenden örneklem belirlenirken aşamalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İlk önce meslek lisesi öğrencilerinin buldukları merkez ilçeye göre 9 tabakaya ayrılmıştır. Tablo 1'de 9 tabakaya göre öğrenci sayıları verilmiştir.

Tablo 1. Aşamalı Örneklem Yöntemiyle İlgili İstatistik Veriler

İlçe	Okul Sayısı	Tabakalardaki Öğrenci Sayısı	Evren İçindeki Oranı (%)	Min. Örneklemde Olması gereken öğrenci sayısı	Örneklemdeki Öğrenci sayısı
Altındağ	16	9210	12,97	50	80
Çankaya	19	7116	10,02	38	62
Etimesgut	9	6120	8,62	33	53
Gölbaşı	6	2008	2,82	11	25
Keçiören	14	10742	15,13	58	94
Mamak	13	9544	13,44	52	83
Pursaklar	5	3287	4,631	18	30
Sincan	14	10447	14,71	56	90
Yenimahalle	17	12501	17,61	68	109
TOPLAM	113	70975	100	384	626

Tabakalarda öğrencilerin nicel temsiliyetini gerçekleştirmek için tabakadaki öğrenci sayılarının evren içindeki oranı dikkate alınarak örneklemde olması gereken her bir tabakadaki öğrenci sayıları hesaplanmıştır. Örneklem sürecinin ikinci aşamasında rassal kümeleme yöntemine başvurulmuştur. Evrendeki her bir tabakada bulunan okullar küme varsayılmış ve numara verilmiştir. Rassal bir şekilde uygulama yapılacak olan okullar belirlenmiştir. Seçilen okullardaki ölçeklerin uygulandığı 626 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Tablo 2. Araştırma Grubu İle İlgili İstatistik Veriler

Cinsiyet	Frekans(f)	Yüzde (%)
Kız	111	17,73
Erkek	515	82,27
Sınıf		
9	163	26,04
10	152	24,28
11	168	26,84
12	143	22,84
Toplam	626	%100

Araştırma grubunda yer alan katılımcılarla ilgili veriler Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan meslek lisesi öğrencilerinin %17,73’ü (n=111) kız; %82,27’si (n=515) ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrenciler sınıflarına göre incelendiğinde %26,04’ü (n=163) 9. sınıfta; %24,28’i (n=152) 10. sınıfta; %26,84’ü (n=168) 11. sınıfta ve %22,84’ü (n=143) 12. sınıfta öğrenim görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerini ölçmek amacıyla İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ) ve öz yeterliklerini ölçmek için Öz-yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Bazı demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ile veriler toplanılmıştır.

İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ)

İnsani Değerler Ölçeği, Dilmaç (2007), tarafından ortaöğrenim düzeyindeki öğrenciler (ergenler) için geliştirilmiştir. İnsani değerler ölçeği 42 maddeden ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki maddeler beşli “Likert Tipi” (A: Hiçbir Zaman, B: Nadiren, C: Ara sıra, D: Sık Sık, E: Her Zaman) dereceleme ölçeği şeklindedir. Maddeler A:1- B:2- C:3- D:4- E:5 şeklinde puanlanmaktadır. Puanların artması/azalması kişilerin insani değerlere daha çok sahip olduğunu/olmadığını göstermektedir. Dilmaç (2007), İnsani Değerler Ölçeği’ni geliştirme sürecinde gerçekleştirdiği faktör analizi sonucunda 6 faktörün tümünün toplam varyansın %34’ünü açıkladığını bulmuştur. Dilmaç (2007) göre; İnsani Değerler Ölçeği’nin Sorumluluk faktörü 7 (yedi) maddeden oluşmakta, maddelerin faktör yük değerleri. 77 ile. 53 arasında değişmektedir. Dostluk adı verilen ikinci faktörde yedi (7) maddeden oluşmakta, maddelerin faktör yükleri. 79 ile. 51 arasındadır. Barışçıl Olma adı verilen üçüncü faktörde ise (7) yedi madde yer almakta, maddelerin faktör yük değerleri. 74 ile .46 arasında değişmektedir. Saygı adı verilen dördüncü faktör is (7) yedi madde yer almakta, maddelerin faktör yük değerleri. 69 ile 0.361 arasındadır. Dürüstlük adı verilen beşinci faktör ise (7) madde yer almakta, maddelerin faktör yük değerleri. 83 ile. 45 arasındadır. Hoşgörü adı verilen altıncı faktörde (7) yedi maddeden oluşmakta, faktör yükleri ise 0.720 ile 0.361 arasındadır. İnsani Değerler Ölçeği’nin güvenilirlik çalışması için iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. İnsani değerler ölçeği’nin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları sırasıyla Sorumluluk için .73, Dostluk için .69, Barışçıl Olma için .65, Saygı için .67, Dürüstlük için .69, Hoşgörü için .70 ve .42 maddelik tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı ise .92 bulunmuştur (Dilmaç, 2007). Araştırma grubunda İnsani değerler ölçeği’nin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık katsayıları sırasıyla Sorumluluk için .76, Dostluk için .72, Barışçıl Olma için .68, Saygı için .71, Dürüstlük için .72, Hoşgörü için .72 ve .42 maddelik tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı ise .94 hesaplanmıştır.

Öz-yeterlik Ölçeği

Araştırmada meslek lisesi öğrencilerinin öz yeterliklerini ölçmek için Muris (2001) tarafından geliştirilen, Telef (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan öz-yeterlik ölçeği

kullanılmıştır. Ölçek 21 madde olup 3 alt boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu alt boyutlar: akademik öz-yeterlik, sosyal öz-yeterlik ve duygusal öz-yeterliktir. Öz-Yeterlik Ölçeği, 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 105, en düşük puan ise 21'dir. Telef (2011) tarafından ölçek uyarlanırken doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri RMSEA=.04, NFI=.95, CFI=.96, GFI=.94 ve SRMR=.06 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt geçerliğini belirlemek için Genel Öz-Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. İki ölçeğin uygulanmasından elde edilen puanlar arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu .57 ($p<.01$) olarak bulunmuştur. Öz-Yeterlik Ölçeğinin iç tutarlık katsayıları, ölçeğin geneli için .86, alt boyutları olan akademik öz-yeterlik için .84, sosyal öz-yeterlik için .64, duygusal öz-yeterlik için .78 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının ise .75 ile .89 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puan, ergenin öz-yeterlik düzeyinin yüksek olduğuna; ölçekten alınan düşük puan ise ergenin öz-yeterlik düzeyinin düşük olduğuna işaret etmektedir (Telef, 2011). Çalışma grubunda öz-yeterlik ölçeğine ve alt boyutlarına ilişkin iç tutarlık katsayıları; Öz-Yeterlik Ölçeğinin geneli için .88 bulunmuştur. Öz-Yeterlik Ölçeğinin alt boyutları olan akademik öz-yeterlik için .85, sosyal öz-yeterlik için .65, duygusal öz-yeterlik için .81 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında veriler, pandemi dönemi nedeniyle hem yüz yüze hem de online şekilde toplanmıştır. Verilerin bir kısmı pandemi döneminde maske, dezenfektan vb. üretim yapan Mesleki ve Teknik Lisesi öğrencilerin çalıştıkları ortamlarda pandemi şartlarını da dikkate alınarak ölçeklerin uygulanmasıyla toplanmıştır. Geriye kalan kısmı ise öğrencilerin online dersleri gerçekleştirirken, öğretmenler vasıtasıyla öğrencilere gönderilen ölçeklerin online formları gönderilerek toplanmıştır. Öğrencilerin ölçeği cevaplandırırken anlamadıkları, zorlandıkları veya açıklama yapılmasını istedikleri durumlarda açıklamalarda bulunulmuştur.

Veri Analiz Yöntemi

Araştırma kapsamındaki veriler, analize alınmadan önce 6 tane kayıp veri tespit edilmiş ve bu veriler veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra veri setindeki uç değerler incelenmiştir. Veri setindeki tek yönlü uç değerler maddelere ilişkin puanların z puanlarına dönüştürülmesi ile kontrol edilebilir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Z değerleri +3 ile -3 aralığının dışında kalan 12 veri tek değişkenli aykırı değer olarak kabul edilmiş ve veri setinden çıkarılmıştır. Uç değerler çıkarıldıktan sonra çalışmada toplanan veri setinin normalliği çarpıklık ve basıklık katsayıları ile test edilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Verilerinin Normallik Değerleri

Değer Ölçeği alt ölçekleri	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Sorumluluk	-,125	-,625
Dostluk	-,142	-,271
Barışçıl olma	-,061	-,425
Saygı	-,001	,089
Dürüstlük	,261	-,174
Hoşgörü	,111	-,347
Öz-yeterlik ve alt boyutları		
Akademik öz-yeterlik	,352	-,094
Sosyal öz-yeterlik	,090	-,311
Duygusal öz-yeterlik	,263	-,278
Öz-yeterlikToplam	,378	,301

Toplanan veri setinin normalliğine çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek karar verilmiştir. Hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayıları -1 ve +1 aralığındadır (Tablo 3). Dağılıma ait çarpıklık ve basıklık katsayıları - 2 ile + 2 aralığında ise dağılım normal dağılım şartlarını sağlamaktadır (George ve Mallery, 2016). Veri setinin normal dağılım şartlarını sağladığı varsayılmıştır. Bundan dolayı verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Veri setinin analizinde meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterlikleri ile insani değerleri arasındaki ilişki Pearson Çarpım Moment Korelasyon Katsayısı ile sınanmıştır. Regresyon analizleri öncesinde bağımsız değişkenler arasında Çoklu doğrusal bağlantı problemi olmadığı Variance inflation factors (VIF) tolerans değerinin 10'dan küçük ve 0.1'den büyüklüğü ile incelenmiştir. Hata terimleri arasındaki ilişkinin olmadığına ise oto korelasyonu gösteren Durbin-Watson değerinin 1.5 ile 2.5 arasında yer alması ile karar verilmiştir (Kalaycı, 2010). Regresyon analizleri öncesinde yapılan hesaplamalar sonucunda çoklu doğrusal bağlantı problemi olmadığına ve hata terimleri arasında ilişkinin bulunmadığına karar verilmiştir. Bu sebepten araştırmada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordayıcılığı çoklu regresyon ile hesaplanmıştır Eğitim araştırmalarında çoğu zaman verilerin analizinde manidarlık düzeyi .05 olarak kabul edilmektedir (Balci, 2004). Bu araştırmada da kabul edilen manidarlık düzeyi .05'tir.

Etik Kurul İzni

Araştırmanın etik kurul izni "Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı" tarafından 16.04.2021 tarihinde 2021/217 sayılı karar no ile etik kurul tarafından onaylanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırma amaçları kapsamında gerçekleştirilen analizler ve sonuçlarına yer verilmiştir. Meslek lisesi öğrencilerinin öz yeterlik alt boyutları ile insani değerler alt boyutları ait düzeyleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Meslek Lisesi Öğrencilerinin Özyeterlik Alt Boyutlarına ve İnsani Değer Alt Boyutlarına Betimsel İstatistik Sonuçları

	N	\bar{X}	Ss
Akademik Özyeterlik	626	20,46	6,346
Sosyal Özyeterlik	626	21,93	6,079
Duygusal Özyeterlik	626	20,66	6,363
İnsani Değer Sorumluluk	626	23,19	5,210
İnsani Değer Dostluk	626	23,99	6,294
İnsani Değer Barışçıl Olma	626	22,82	6,011
İnsani Değer Saygı	626	24,03	6,501
İnsani Değer Dürüstlük	626	23,53	4,374
İnsani Değer Hoşgörü	626	21,32	5,349

Tablo 4 incelendiğinde meslek lisesi öğrencilerinin öz yeterliğin akademik özyeterlik alt boyut puan ortalamaları 20,46; sosyal özyeterlik alt boyut puan ortalamaları 21,93 ve duygusal özyeterlik alt boyut puan ortalamaları ise 20,66 olarak hesaplanmıştır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri sorumluluk alt boyut puan ortalamaları 23,19; dostluk alt boyutunda 23,99; barışçıl olma alt boyut puan ortalamaları 22,82, saygı alt boyutunda 24,03; dürüstlük alt boyutunda 23,53 ve son olarak hoşgörü alt boyut puan ortalamaları ise 21,32 olarak bulunmuştur.

Meslek lisesi öğrencilerinin öz-yeterlikleri ile insani değerleri arasındaki ilişkinin varlığı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 5 ifade edilmiştir.

Tablo 5. Meslek Lisesi Öğrencilerinin Öz-Yeterlikleri İle İnsani Değerleri Arasındaki İlişki

		Öz yeterlik				
		Akademik öz-yeterlik	Sosyal öz-yeterlik	Duygusal öz-yeterlik	Öz-yeterlik Toplam	
İnsani değerler	Sorumluluk	r	,296 [*]	,337 [*]	,249 [*]	,327 [*]
	Dostluk	r	,243 [*]	,332 [*]	,262 [*]	,311 [*]
	Barışçıl olma	r	,261 [*]	,288 [*]	,287 [*]	,311 [*]
	Saygı	r	,274 [*]	,292 [†]	,267 [*]	,309 [*]
	Dürüstlük	r	,155 [*]	,229 [*]	,124 [*]	,188 [*]
	Hoşgörü	r	-,035	-,024	-,010	-,025

*p < .05

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı ve dürüstlük alt boyut puanları ile öz-yeterlikleri, öz-yeterliklerinin akademik, sosyal ve duygusal öz-yeterlik alt boyut puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (p < .05). Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin hoşgörü alt boyut puanları ile öz-yeterlikleri, öz-yeterliklerinin akademik, sosyal ve duygusal öz-yeterlik alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p > .05)

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin öz yeterliklerinin akademik öz-yeterlik boyutundaki yordayıcılığı, çoklu regresyon analizleri ile test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Meslek Lisesi Öğrencilerinin İnsani Değerleri, Öz-Yeterliklerinin Akademik Öz-Yeterlik Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken (Öz-yeterlik)	Bağımsız Değişken (İnsani Değerler)	ß	t	p	F	Model (p)	R2	VIF	Durbin- Watson
Öz-yeterliklerinin Akademik Öz-yeterlik alt Boyutu	Sorumluluk	,197	3,232	,001 [*]				2,528	
	Dostluk	-,001	-,009	,993				2,834	
	Barışçıl olma	,079	1,259	,209	11,111	.000 [*]	0,090	2,655	1,656
	Saygı	,090	1,252	,211				3,521	
	Dürüstlük	-,036	-,765	,444				1,536	
	Hoşgörü	-,012	-,320	,749				1,019	

*p < .05;

Meslek Lisesi Öğrencilerinin Öz Yeterliklerinin Yordayıcısı Olarak İnsani Değerler

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerinin akademik öz-yeterlik alt boyutundaki yordayıcılığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çoklu regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=11.111$; $P<.01$). Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerinin akademik öz-yeterlik alt boyutundaki değişkenliğinin %9'unu yordamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin "sorumluluk" alt boyutu öz-yeterliklerinin akademik öz-yeterlik alt boyutundaki değişkenliği anlamlı bir şekilde yordarken ($p < .05$), insani değerlerin diğer alt boyutları anlamlı bir yordayıcılığa sahip değildir ($p > .05$).

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz yeterliklerinin "sosyal öz yeterlik" boyutundaki yordayıcılığı, regresyon analizleri ile sınanmıştır. Sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Meslek Lisesi Öğrencilerinin İnsani Değerleri, Öz-Yeterliklerinin Sosyal Öz-Yeterlik Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken (Öz-yeterlik)	Bağımsız Değişken (İnsani Değerler)	β	t	p	F	Model (p)	R2	VIF	Durbin-Watson
Öz yeterliklerinin Sosyal Öz-yeterlik Alt Boyutu	Sorumluluk	,188	3,139	,002*	15,582	.000*	0.125	2,655	1.616
	Dostluk	,170	2,680	,008*					
	Barışçıl olma	,053	,857	,392					
	Saygı	-	-,463	,644					
	Dürüstlük	,033	,744	,457					
	Hoşgörü	,035	,744	,457				1,536	
		,004	-,106	,916				1,019	

* $p < .05$

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerinin sosyal öz-yeterlik alt boyutundaki yordayıcılığını kestirmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=15,582$; $P<.01$). Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri öz yeterliklerinin sosyal öz-yeterlik alt boyutundaki değişkenliğinin %12,5'ini yordamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin alt boyutlarının öz-yeterliklerinin sosyal öz-yeterlik alt boyutunu yordayıcılığı incelendiğinde sorumluluk ve dostluk alt boyutlarında anlamlı bir yordayıcılığa sahipken ($p < .05$) barışçıl olma, saygı, dürüstlük ve hoşgörü alt boyutlarında anlamlı bir şekilde yordayıcılığa sahip değildir ($p > .05$).

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerinin duygusal öz-yeterlik alt boyutu yordayıcılığı, regresyon analizleri ile sınınanmıştır.

Tablo 8. Meslek Lisesi Öğrencilerinin İnsani Değerleri, Öz-Yeterliklerinin Duygusal Öz-Yeterlik Alt Boyutunu Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken (Öz-yeterlik)	Bağımsız Değişken (İnsani Değerler)	β	t	p	F	Model (p)	R2	VIF	Durbin-Watson
Öz-yeterliklerinin Duygusal Öz-yeterlik Alt boyutu	Sorumluluk	,065	1,061	,289	10,886	,000*	0.088	2,528	1.521
	Dostluk	,084	1,293	,197					
	Barışçıl olma	,172	2,743	,006*					
	Saygı	,070	,976	,330					
	Dürüstlük	-	-1,598	,111					
	Hoşgörü	,076	,471	,638					

*p < .05

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerinin duygusal öz-yeterlik boyutundaki yordayıcılığını kestirmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi ile belirlenen sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=10,886; P<.05). Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerinin duygusal öz-yeterlik alt boyutundaki değişkenliğinin %8,8'ini yordamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin, barışçıl olma alt boyutu öz yeterliklerinin duygusal öz-yeterlik alt boyutunda değişkenliği yordamaktadır (p <.05). İnsani değerlerinin sorumluluk, dostluk, saygı, dürüstlük ve hoşgörü alt boyutları, öz yeterliklerinin duygusal öz-yeterlik alt boyutundaki değişkenliği anlamlı şekilde yordamamaktadır (p> .05).

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerini yordayıcılığı, regresyon analizi ile hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Meslek Lisesi Öğrencilerinin İnsani Değerleri, Öz-Yeterliklerini Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken (Öz-yeterlik)	Bağımsız Değişken (İnsani Değerler)	β	t	p	F	Model (p)	R2	VIF	Durbin-Watson
Öz-yeterlik	Sorumluluk	,167	2,777	,006*	14,961	,000*	0.120	2,528	1.554
	Dostluk	,093	1,466	,143					
	Barışçıl olma	,113	1,940	,046*					
	Saygı	,048	,681	,496					
	Dürüstlük	-	-,632	,528					
		,030							
	Hoşgörü	,001	,020	,984					

*p < .05

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz yeterliklerini kestirmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi ile çıkan sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($f=14,961$; $p<.05$). Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerindeki değişkenliğin %12'sini yordamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin sorumluluk ve barışçıl olma alt boyutu öz-yeterliklerindeki değişkenliği yordamaktadır ($p<.05$). İnsani değerlerinin dostluk, saygı, dürüstlük ve hoşgörü alt boyutlarının öz yeterliklerindeki değişkenliği anlamlı şekilde yordamamaktadır ($p>.05$).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin sorumluluk, dostluk, barışçıl olma, saygı ve dürüstlük alt boyut puanları ve öz-yeterlikleri ve öz-yeterliğin tüm alt boyutları ile pozitif yönlü ilişkide olduğu tespit edilmiştir. Ancak meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin hoşgörü alt boyut puanları ile öz-yeterlikleri ve öz-yeterliğin tüm alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Türkan ve Kaya (2019) tarafından değer yönelimlerinin kişilik öz-yeterlik algıları üzerine yapılan bir araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında kişiler arası öz-yeterlik arttıkça portre değerler de artış göstermiştir. Türkan ve Kaya'nın elde ettiği sonuçlar bu araştırmayı destekler niteliktedir. Oral ve Dilmaç (2015) ortaokul öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerini yordama gücünü araştırırken insani değerler ile öz-yeterlikleri arasında pozitif yönlü ilişki bulmuştur. Bu bulgu, araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri (sorumluluk, saygı, dürüstlük vb.) başara-

bilme inançları ve benlik saygılarını açıklayabileceği düşünülebilir. Çünkü özyeterlik kavramına yönelik bir araştırmada özyeterlik ile doğrudan ilişkili olan benlik saygısı ile başarabilme kavramları arasında bir ilişki vardır (Arseven, 2016).

Araştırma sonuçlarına göre meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri, öz-yeterliklerini ve öz-yeterliğin akademik öz-yeterlik, sosyal öz-yeterlilik, duygusal öz-yeterlik alt boyutlarını açıklamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin alt boyutları açısından incelendiğinde insani değerlerinin sorumluluk alt boyutu, öz-yeterliğin akademik öz-yeterlik ve sosyal öz-yeterlik alt boyutunda ve genel öz-yeterlikte yordayıcılığa sahiptir. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin dostluk alt boyutu öz-yeterliğin sosyal öz-yeterlik alt boyutunu yordamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin barışçıl olma alt boyutu, öz-yeterliğin duygusal öz-yeterlik alt boyutunu ve öz-yeterliği açıklamaktadır. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin sorumluluk alt boyutunun akademik ve sosyal özyeterliği yordayıcılığı; sorumluluk kavramının akademik alanda öğrenciye başarı ve sosyal alanda ise saygı kazandırabileceği ile açıklanabilir. Yani sorumluluk bilinci olan bir öğrencinin akademik özyeterliliğinin yüksek olması, ayrıca görevlerini istenilen şekilde tamamlayan öğrencinin sosyal alanda da saygı duyulan bir kişilik olabileceği sonucuna varılabilir.

Genel olarak ele alındığında Türkan ve Kaya (2019) öğretmenlerin değer yönetimlerinin kişilerarası öz-yeterlik algısı üzerine etkisini incelerken öğretmenlerin değerlerinin özyönelim, evrenselcilik ve güvenlik alt boyutlarının öz-yeterlik üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Barni, Danioni ve Berneva (2019) kişisel değerlerin öz-yeterlikleriyle olan ilişkisini betimlemek amacıyla yaptıkları çalışmada değerlerin değişime açıklık ve kendini aşma alt boyutlarıyla öz-yeterlik arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Oral ve Dilmaç (2015) yaptığı çalışmada insani değerlerin öğrencilerin insani değerleri, öz-yeterliklerini yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Kılınç Bozkurt (2019) bireylerin ahlaki değerleri, insani değerleri ve karakteri günümüz şartlarında meydana gelen değişimleri doğrudan etkilediğini ve bunun olumlu tutum ve davranışa döndürebilmesinin ise öz-yeterlik ile mümkün olduğunu söylemektedir. Çünkü öğrencilerin karakter ve değerler eğitiminde bütüncül bir şekilde gelişim gösterebilmeleri için öz-yeterlik inançlarının kuvvetli olması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle insani değerler kavramının öz-yeterlik inancını yordayabileceği beklenebilir. Doğan ve Tuncer (2017) öz-yeterlik inancının çoğunlukla davranış, tutum ve performans ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayı insani değerlerin de bireylerin tutum ve davranışlarına karar verme aşamasında etki ettiği düşünüldüğünde insani değerlerin öz-yeterlik inancını yordaması beklenebilir. Ardiany, Wahyu ve Supriatna'ya göre (2017) öz-yeterlik inancı, bilgi aktarımı yoluyla değil, değer kazandırma yoluyla gerçekleşmektedir. Ardiany, Wahyu ve Supriatna'nın bu yargısı, araştırmanın sonucunu desteklediği varsayılabilir.

Yapılan çalışmalarda bireylerin değerleri ve öz-yeterlik inançlarındaki bireysel farklılıkların toplum yanlısı davranıştaki değişkenliğin önemli kısımlarını açıkladığı bulunmuştur. Öz-yeterlikleri yüksek olan bireylerin paylaşma, yardım etme, önemseme ve empati gibi davranışları sergiledikleri tespit edilmiştir (Alessandri, Caprara, Eisenberg ve Steca, 2009; Caprara, Alessandri, Di Giunta, Panerai, ve Eisenberg, 2010). Bağcı, Cameron, Turner, Morais, Karby, Ndhlovu ve Leney (2020) gerçekleştirdikleri çalışmada öz-yeterlik inancının çocukların aralarındaki dostluklarının olumlu yönde etkilediğini bulmuşlardır. Bu araştırmalarda bireylerin paylaşma, yardım etme, önemseme ve empati gibi davranışları dostluk ve barışçıl olma değerleri ile ilişkili olduğu kabul edilebilir. Tüm bunlar araştırmanın insani değerlerin dostluk ve barışçıl olma alt boyutlarının öz-yeterliği yordayıcılığı bulgusunu desteklemektedir.

Zimmerman (1994 akt. Zimmerman ve Kitsanta, 2005), öğrencilerin kendi öğrenme süreçleriyle ilgili öz-yeterlik inançlarının, öğrencilerin öğrenme için kişisel sorumluluk algılarını etkilediğini bulmuştur. Turner ve Cameron (2016) bir görevi yerine getirme inancı olarak tanımlanan özyeterlik, sorumluluk değerini doğrudan etkileyebileceği düşünülebilir. Bu tespitler, araştırmanın insani değerlerin sorumluluk alt boyutunun öz-yeterliği açıkladığı bulgusuyla örtüştüğü değerlendirilebilir.

İnsani değerlerin bireyleri davranışsal, duyuşsal ve bilişsel yönlerden etkilediği düşünüldüğünde (Büyükyıldırım ve Dilmaç, 2015; Güçlü, 2015; Kavun, 2016; Tulunay Ateş, 2017); öz-yeterlik inancının da bireylerin üst bilişsel akademik başarısını, kimlik duygusu kazanımı, mesleki gelişim, meslek seçimi, motivasyon, kişisel değerler, benlik saygısı, karar verme, tutum, girişimcilik (Doğan ve Tuncer, 2017; Kartopu, 2016; Barni, Danioni ve Benevene, 2019; Tentama vd., 2019; Yücesoy, 2019; Mert, Duman ve Kahraman, 2019; Argyropoulou, Sidiropoulou-Dimakakou ve Besevegis, 2007; Dinther, Dochy ve Segers, 2011; Zimmerman, 2000, Gushue vd., 2006; Atik, Tan, Doğan ve Erkoç, 2018; Saptono ve Wibowo, 2018) gibi değişkenlerle ilişkili olduğu ya da bu değişkenleri yordadığı görülmektedir. Bu nedenle insani değerlerin, bireylerin tutum ve davranışlarını etkilediği ve insanların inandıkları doğrular, yanlışlar doğrultusunda karar verme yetileri öz-yeterlik inançları ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Sonuç olarak meslek lisesi öğrencilerinin insani değerleri öz-yeterlik inançlarını yordamaktadır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin insani değerler kazanımı ne kadar yüksek olursa öz-yeterlik inançlarının da yükselebileceği için meslek liselerinde temel değerlerin niteliğinin artması için programlar revize edilebilir. Bu durum farklı örneklerdeki araştırmalarla irdelenebilir. Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin sorumluluk, dostluk ve barışçıl olma değerleri gelişimine yönelik eylemler tasarlanabilir, Meslek lisesi öğrencilerinin insani değerlerinin saygı, dürüstlük ve hoşgörü alt boyutları öz-yeterliklerindeki değişkenliği yordaması beklenbilir.

Kaynakça

- AHMAD, Z. R., Yasien, S. ve Ahmad, R. (2014). Relationship between perceived social self-efficacy and depression in adolescents. *Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences*, 8(3), 65.
- AKBAŞ, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- AKGÜL, T. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algıları ile insani değerleri benimseme düzeyleri arasındaki ilişki. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*.
- AKIN, A. ve Başören, M. (2015). Algılanan Empatik Öz-Yeterlik ve Sosyal Öz-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 603.
- ALESSANDRÌ, G., Caprara, G. V., Eisenberg, N. ve Steca, P. (2009). Reciprocal relations among self-efficacy beliefs and prosociality across time. *Journal of Personality*, 77, 1229-1259.
- ALESSANDRÌ, G., Perinelli, E., De Longis, E., Schaufeli, W. B., Theodorou, A., Borgogni, L. ve Cinque, L. (2018). Job burnout: The contribution of emotional stability and emotional self-efficacy beliefs. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 91(4), 823-851.
- ARDIANY, M., Wahyu, W. ve Supriatna, A. (2017). Enhancement of self efficacy of vocational school students in buffer solution topics through guided inquiry learning. *International Conference on Mathematics and Science Education (ICMScE)*.
- ARGYROPOULOU, E. P., Sidiropoulou-Dimakakou, D. ve Besevegis, E. G. (2007). Generalized self-efficacy, coping, career indecision, and vocational choices of senior high school students in Greece: Implications for career guidance practitioners. *Journal of Career Development*, 33(4), 316-337.
- ARSEVEN, A. (2016). Özyeterlilik: Bir kavram analizi. *Turkish Studies*, 11(19) 63- 80.
- ATİK, A. D., Tan, Ş., Doğan, Y. ve Erkoç, F. (2018). Lise öğrencilerinin biyolojiye yönelik tutum, öz-yeterlik ve akademik başarıları arasındaki ilişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 170-187.
- AYLLÓN, S., Alsina, Á. ve Colomer, J. (2019). Teachers' involvement and students' self-efficacy: Keys to achievement in higher education. *PloS one*, 14(5).
- BAĞCI, S. C., Cameron, L., Turner, R. N., Morais, C., Carby, A., Ndhlovu, M. ve Leney, A. (2020). Cross-ethnic friendship self-efficacy: A new predictor of cross-ethnic friendships among children. *Group Processes & Intergroup Relations*, 23(7), 1049-1065.
- BAHAR, H. H. (2019). Academic achievement prediction power of academic self-efficacy perception in classroom teacher candidates. *Elementary Education Online*, 18(1), 149-157.
- BAI, B. ve Wang, J. (2020). The role of growth mindset, self-efficacy and intrinsic value in self-regulated learning and English language learning achievements. *Language teaching research*, 1362168820933190.

- BAÍ, X., Wang, X., Wang, J., Tian, J. ve Ding, Q. (2020). College students' autonomous learning behavior in blended learning: Learning motivation, self-efficacy, and learning anxiety. In *2020 International Symposium on Educational Technology (ISET)*, 155-158. IEEE.
- BALCI, A. (2004). Sosyal bilimlerde araştırma. Pegem Yayıncılık.
- BANDURA, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191- 215.
- BANDURA, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. NY: Freeman.
- BARNÍ, D., Danioni, F. ve Benevene, P. (2019). Teachers' self-efficacy: The role of personal values and motivations for teaching. *Frontiers in Psychology*, 10.
- BETZ, N. E. (2000). Self-efficacy theory as a basis for career assessment. *Journal of Career Assessment*, 8(3), 205- 222.
- BÍASUTTÍ, M. ve Concina, E. (2018). The effective music teacher: the influence of personal, social, and cognitive dimensions on music teacher self-efficacy. *Musicae Scientiae*, 22(2), 264-279.
- BLUMBERG, S. J., Carle, A. C., O'connor, K. S., Moore, K. A. ve Lippman, L. H. (2008). Social competence: Development of an indicator for children and adolescents. *Child Indicators Research*, 1(2), 176-197.
- BURNETTE, J. L., Pollack, J. M., Forsyth, R. B., Hoyt, C. L., Babij, A. D., Thomas, F. N. ve Coy, A. E. (2020). A growth mindset intervention: Enhancing students' entrepreneurial self-efficacy and career development. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 44(5), 878-908.
- BÜYÜKYILDIRIM, İ. ve Dilmaç, B. (2015). Siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 7- 40.
- CAMBRIDGE DÍCTIONARY (2021). Online sözlük. <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/self-efficacy>
- CAPRARA, G. V., Alessandri, A., Di Giunta, L., Panerai, L. ve Eisenberg, N. (2010). The contribution of agreeableness and self-efficacy beliefs to prosociality. *European Journal of Personality*, 24, 36-55.
- CARMELÍ, A., Peng, A. C., Schaubroeck, J. M. ve Amir, I. (2020). Social support as a source of vitality among college students: The moderating role of social self-efficacy. *Psychology in the Schools*, 58(2), 351-363.
- CHÍESA, R., Massei, F. ve Guglielmi, D. (2016). Career decision-making self-efficacy change in Italian high school students. *Journal of Counseling & Development*, 94.
- CRESWELL, J. W. (2013). Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları (S. B. Demir, Çev.). Eğiten.
- ÇAPA, Y., Çakıroğlu, J. ve Sarıkaya, H. (2005). Öğretmen özyeterlik ölçeği Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 30(137).

- DATU, J. A. D., Wong, G. S. P. ve Rubie-Davies, C. (2021). Can kindness promote media literacy skills, self-esteem, and social self-efficacy among selected female secondary school students? An intervention study. *Computers ve Education*, 161, 104062.
- DEMİR, Ü. (2018). Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin meslek yüksekokulu özelinde yükseköğrenim tercihlerinin incelenmesi: Çanakkale ili Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 12. sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), 132-148.
- DEMİRTAŞ, A. S. (2020). Cognitive flexibility and mental well-being in Turkish adolescents: The mediating role of academic, social and emotional self-efficacy. *Anales De Psicología/Annals of Psychology*, 36(1), 111-121.
- DİLMAÇ, B. (2007). Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*.
- DİNTHER, M. V., Dochy, F. ve Seger, M. (2011). Factors affecting students' self-efficacy in higher education. *Educational Research Review*, 6, 95- 108.
- DOĞAN, N. ve Barış, F. (2010). Tutum, değer ve özyeterlik değişkenlerinin TIMSS-1999 ve TIMSS-2007 sınavlarında öğrencilerin matematik başarılarını yordama düzeyleri. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 1(1), 44-50.
- DOĞAN, Y. ve Tuncer, M. (2017). Üst-bilişsel farkındalık, öz-yeterlik algısı ve yabancı dilde akademik başarı arasındaki ilişkiler. *SBARD*, 15(30), 51-67.
- DÖRDÜNCÜ Demokratik Eğitim Kurultayı (2004). Mesleki ve teknik eğitim. Eğitim Sen: Ankara. <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/Mesleki-Ve-Teknik-E%C4%9Fitim.pdf>
- DRAGO, A., Rheinheimer, D. C. ve Detweiler, T. N. (2018). Effects of locus of control, academic self-efficacy, and tutoring on academic performance. *Journal of College Student Retention: Research, Theory ve Practice*, 19(4), 433-451.
- DUNBAR, R. L., Dingel, M. J., Dame, L. F., Winchip, J. ve Petzold, A. M. (2018). Student social self-efficacy, leadership status, and academic performance in collaborative learning environments. *Studies in Higher Education*, 43(9), 1507-1523.
- EARLEY, P. C. (1994). Self or group? Cultural effects of training on self-efficacy and performance. *Administrative science quarterly*, 89-117.
- FALCO, L. D. ve Summers, J. J. (2019). Improving career decision self-efficacy and STEM self-efficacy in high school girls: Evaluation of an intervention. *Journal of Career Development*, 46(1), 62-76.
- GEORGE, D., & Mallery, P. (2016). IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference (14th ed.). New York: Routledge.

- GUSHUE, G. V., Clarke, C. P., Pantzer, K. M. ve Scanlan, K. R. L. (2006). Self-efficacy, perceptions of barriers, vocational identity, and the career exploration behavior of latino/a high school students. *The Career Development Quarterly*, 54.
- GUSHUE, G. V., Scanlan, K. R. L., Pantzer, K. M. ve Clarke, C. P. (2006). The relationship of career decision-making self-efficacy, vocational identity, and career exploration behavior in African American high school students. *Journal of Career Development*, 33(1), 19-28.
- GÜÇLÜ, M. (2015). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 720-732.
- HASANAHA, U., Alizamar, A., Marjohan, M. ve Engkizar, E. (2019). The effect of self efficacy and parent support on learning motivation in management business students in Padang’s private vocational school. *KONSELI: Jurnal Bimbingan dan Konseling (E-Journal)*, 6(2), 133-140.
- HONG, J. C., Zhang, H. L., Ye, J. H. ve Ye, J. N. (2021). The effects of academic self-efficacy on vocational students behavioral engagement at school and at firm internships: A model of engagement-value of achievement motivation. *Education Sciences*, 11(8), 387.
- HONÍCKE, T. ve Broadbent, J. (2016). The influence of academic self-efficacy on academic performance: A systematic review. *Educational Research Review*, 17, 63-84.
- JOÉT, G., Usher, E. L. ve Bressoux, P. (2011). Sources of self-efficacy: An investigation of elementary school students in France. *Journal of Educational Psychology*, 103(3), 649- 663.
- KAHRAMAN, S. M. ve Türkan, E. (2022). Meslek lisesi mezunları üniversite yerine çalışmayı seçiyor. *Haber Üsküdüür- Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi*. <https://haberuskudar.com/meslek-lisesi-mezunlari-universite-yerine-calismayi-seciyor>
- KALAYCI, Ş. (2010). “Faktör Analizi”, iç. Şeref Kalaycı (Ed.), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Beşinci Baskı, Asil Yayın Dağıtım.
- KARTOPU, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik ve kimlik duygusu kazanım düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi: Gümüşhane Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 481- 500.
- KAVUN, Y. (2016). Ergenlerde dindarlık ve insani değerler. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*.
- KILINÇ BOZKURT, D. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine ilişkin öz- yeterliliklerinin incelenmesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*.
- KISAÇ, İ. ve Turan, Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 495- 509.
- KULAKSIZOĞLU, A. ve Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 199-208.

- MARİTZ, A. ve Brown, C. (2013). Enhancing entrepreneurial self-efficacy through vocational entrepreneurship education programmes. *Journal of Vocational Education ve Training*, 65(4), 543-559.
- MERT, A., Duman, A. E. ve Kahraman, M. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme öz-yeterliğinin yordayıcıları olarak benlik saygısı ve algılanan sosyal destek. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 16(1), 594-619.
- METLİ, G. (2017). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve insani değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*.
- MURİS, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 23, 145-149.
- NOWLAND, R. ve Qualter, P. (2020). Influence of social anxiety and emotional self-efficacy on pre-transition concerns, social threat sensitivity, and social adaptation to secondary school. *British Journal of Educational Psychology*, 90(1), 227-244.
- OLİVIER, E., Archambault, I., De Clercq, M. ve Galand, B. (2019). Student self-efficacy, classroom engagement, and academic achievement: Comparing three theoretical frameworks. *Journal of youth and adolescence*, 48(2), 326-340.
- ORAL, T. ve Dilmaç, B. (2015). Ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin öz-yeterlik algılarını ve bilişsel strateji kullanımını yordama gücü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 582-592.
- ÖZDAMAR, K. (2003). Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Kaan Kitabevi
- PAJARES, F., Johnson, M. J. ve Usher, E. L. (2007). Sources of writing self-efficacy beliefs of elementary, middle, and high school students. *Research in the Teaching of English*, 42(1), 104-120.
- PENN, L. T. ve Lent, R. W. (2019). The Joint roles of career decision self-efficacy and personality traits in the prediction of career decidedness and decisional difficulty. *Journal of Career Assessment*, 27(3), 457-470.
- RAFİOLA, R., Setyosari, P., Radjah, C. ve Ramli, M. (2020). The Effect of learning motivation, self-efficacy, and blended learning on students' achievement in the industrial revolution 4.0. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (ijET)*, 15(8), 71-82.
- SAPTONO, A. ve Wibowo, A. (2018). Do learning environment and self- efficacy impact on student's entrepreneurial attitude? *International Journal of Entrepreneurship*, 22(4).
- SCHÖBER, C., Schütte, K., Köller, O., McElvany, N. ve Gebauer, M. M. (2018). Reciprocal effects between self-efficacy and achievement in mathematics and reading. *Learning and Individual Differences*, 63, 1-11.

- SCHWARTZ, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
- SCHWARTZ, Shalom H. (2007). Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. https://www.researchgate.net/publication/272160193_Value_orientations_Measurement_antecedents_and_consequences_across_nations/link/54e0f80d-0cf2953c22b96cf7/download
- SİMAMORA, R. E. ve Saragih, S. (2019). Improving students' mathematical problem solving ability and self-efficacy through guided discovery learning in local culture context. *International Electronic Journal of Mathematics Education*, 14(1), 61-72.
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI (2014). Mesleki eğitimin yeniden yapılandırılması çalışma raporu (Onuncu Kalkınma Planı). http://katalog.ticaret.gov.tr/client/tr_TR/default/search/detailnonmodal?qu=---+Economic+policy.&rw=4000&d=ent%3A%2F%2FSD_ILS%2F0%2FSD_ILS%3A6489%7E%7E0&ps=1000&isd=true
- TELEF, B. B. (2011). Öz-yeterlikleri farklı ergenlerin psikolojik semptomlarının incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*.
- TENTAMA, F., Merdiaty, N. ve Subardjo (2019). Self-efficacy and work readiness among vocational high school students. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 13(2), 277- 281.
- TEP, P., Maneewan, S., Chuathong, S. ve Easter, M. A. (2021). The relationship between human values and creative ideation among undergraduate students: The role of creative self-efficacy. *Cogent Psychology*, 8(1), 1- 15.
- TOP, S., Çolakoğlu, N. ve Dilek, S. (2012). Evaluating entrepreneurship intentions of vocational high school pupils based on self- efficacy concept. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 58, 934-943.
- TOTAN, T., İkiz, E. ve Karaca, R. (2010). Duygusal öz-yeterlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanarak tek ve dört faktörlü yapısının psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (28), 71-95.
- TRİSNAWATI, N. (2017). Preparation for working readiness vocational education graduate with self-concept and self-efficacy development. *JPBM (Jurnal Pendidikan Bisnis dan Manajemen)*, 3(2), 165-172.
- TULUNAY ATEŞ, Ö. (2017). Türkiye'de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.
- TURNER, R. N. ve Cameron, L. (2016). Confidence in contact: A new perspective on promoting cross-group friendship among children and adolescents. *Social Issues and Policy Review*, 10, 212-246.
- TÜRK DİL KURUMU. (2021). Online sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>

- TÜRKAN, S. ve Kaya, F. Ş. (2019). Öğretmenlerin değer yönelimlerinin kişilerarası öz-yeterlik algıları üzerine etkisi. *HAYEF: Journal of Education*, 16(1), 89-116.
- TÜRK-KURTÇA, T. ve Kocaturk, M. (2020). The role of childhood traumas, emotional self-efficacy and internal-external locus of control in predicting psychological resilience. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 8(3), 105-115.
- ULUTAŞ, A. (2016). Ergenlerde sosyal öz-yeterlik algısı ve duygusal öz-yeterlik arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi: bir model önerisi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(3), 831-841.
- VELLORE Institute of Technology (VIT) (2021). Human values and Professional ethics manual. <https://vit.ac.in/human-resource-office>
- WAN, Z. H. (2019). Exploring the effects of intrinsic motive, utilitarian motive, and self-Efficacy on students' science learning in the classroom using the expectancy-value theory. *Research in Science Education*, 1-13.
- WOOD, R. E. ve Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review*, 14, 361-384.
- XİNG, X. ve Rojewski, J. W. (2018). Family influences on career decision-making self-efficacy of Chinese secondary vocational students. *New Waves Educational Research & Development*, 21(1), 48- 67.
- YALNIZ, A. (2014). Akademik özyeterlik: Olumlu ve olumsuz duygulanımın yordayıcı rolü. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 95-101
- YILDIRIM, F. ve İlhan, İ. Ö. (2010). The validity and reliability of the general self-efficacy scale-Turkish form. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301.
- YILDIRIM, Ö. (2019). Değer nedir, ne demektir? <https://www.felsefe.gen.tr/deger-nedir-ne-demektir/>
- YILMAZ, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- YÜCESOY, G. (2019). Lise öğrencilerinin öz-yeterlikleri ile üst-bilişsel farkındalıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*.
- YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMU (2021). Yükseköğretimde Mesleki Eğitim Çalıştayı. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/yuksekogretim-mesleki-egitim-calistayi-duzenlendi.aspx>
- ZANDER, L., Brouwer, J., Jansen, E., Crayen, C. ve Hannover, B. (2018). Academic self-efficacy, growth mindsets, and university students' integration in academic and social support networks. *Learning and Individual Differences*, 62, 98-107.

- ZİMMERMAN, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. *Self-efficacy in changing societies*, 1(1), 202-231.
- ZİMMERMAN, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 82-91.
- ZİMMERMAN, B. J. ve Kitsantas, A. (2005). Homework practices and academic achievement: The mediating role of self-efficacy and perceived responsibility beliefs. *Contemporary educational psychology*, 30(4), 397-417.
- ZWART, D. P., Noroozi, O., Van Luit, J. E., Goei, S. L., ve Nieuwenhuis, A. (2020). Effects of Digital Learning Materials on nursing students' mathematics learning, self-efficacy, and task value in vocational education. *Nurse Education in Practice*, 44.